

Mordechai's Sacrifice: Does Saving Klal Yisrael Take Precedence Over Torah Study? **הכנה לפורים שנת תשע"ה**

(1) מסכת מגילה – דף טז:–יז.

"כִּי מֵרִדְכִי הַיְּהוּדִי מִשְׁנָה לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אָחִיו", "לרוב אחיו" - ולא לכל אחיו, מלמד: שפירשו ממנו מקצת סנהדרין.

- (1) אמר רב יוסף: **גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות**. דמעיכרא חשיב ליה למרדכי בתר ארבעה, ולבסוף בתר חמשה. מעיקרא כתיב "אֲשֶׁר-בָּאוּ עִם-זֶרְבָבֶל יְשׁוּעַ נְחֶמְיָה שָׁרְיָה וְעֵלְיָה מֵרִדְכִי בִלְשׁוֹן" (עזרא ב, ב), ולבסוף כתיב "הַבָּאִים עִם-זֶרְבָבֶל יְשׁוּעַ נְחֶמְיָה וְעֵלְיָה וְרַעְמְיָה נְחֶמְיָי מֵרִדְכִי בִלְשׁוֹן" (נחמיה ז, ז).
- (2) אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא: **גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש**, שכל זמן שברוך בן נריה קיים - לא הניחו עזרא ועלה.
- (3) אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא: **גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם**, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש... ומנלן דלא מיענש? דתניא: נמצא, יוסף שפירש מאביו עשרים ושתים שנה כשם שפירש יעקב אבינו מאביו. דיעקב תלתין ושיתא הויין? אלא: ארביסר דהוה בבית עבר לא חשיב להו...

(2) שולחן ערוך יורה דעה סימן רמ סעיף א **צריך לזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם.**

(3) מסכת קידושין דף לא עמוד ב

רבי טרפון הוה ליה ההיא אמא, דכל אימת דהות בעיא למיסק לפוריא - גחין וסליק לה, וכל אימת דהות נחית - נחתת עלויה, אתא וקא משתבח בי מדרשא, אמרי ליה: **עדיין לא הגעת לחצי כיבוד**, כלום זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה?

(4) תלמוד ירושלמי - מסכת פיאה פרק א הלכה א

אמר רבי בא בר כהנא השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות למצוה חמורה שבחמורות; מצוה קלה שבקלות זה שילוח הקן, ומצוה חמורה שבחמורות זה **כיבוד אב ואם**, ובשתיהן כתיב "והארכת ימים".

(5) יורה דעה – סימן רמ, סעיף יג **תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם.**

(6) יורה דעה – סימן רמ, סעיף כה

...תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, **אינו צריך לשמוע לאביו בזה...**

(7) פתחי תשובה – סימן רמ, ס"ק כב

שהוא בוטח שיראה - כתב בסי' חמודי דניאל כ"י נראה דה"ה אפילו ספק לו שמא יראה סימן ברכה מותר.

¹ עיין מהרש"א (חידושי אגדות מגילה דף טז:) וז"ל, "מלמד שפירשו ממנו סנהדרין כו' דהיינו אחיו, חביריו, שהיו מכלל אנשי כנסת הגדולה".

² עיין מהרש"א (חידושי אגדות מגילה דף טז:) שכתב כשראה מרדכי אז שנתבטל בנין בהמ"ק בימי כורש כמפורש בס' עזרא, חזר לשושן בימי אסתר, ושוב אח"כ עלה שנית לארץ ישראל... עיי"ש.

(8) פתחי תשובה – סימן רמ, ס"ק ח

תלמוד תורה גדול - היינו דווקא אם צריך לילך חוץ לעיר (כמ"ש בסעיף כ"ה), אבל אם הוא בעיר צריך לשרת את האב ולחזור לתורתו כמ"ש בסי' רמ"ו סי"ח. כ"כ הפרי"ח בלקוטים...

(9) מהרש"א – חידושי אגדות מגילה דף טז:

גדול ת"ת יותר מכבוד אב כו'. מהא דמייתי שלא נענש על אותן שנים שהיה בבית עבר אינו מוכח דגדול יותר מכבוד אב, דבשוה לו נמי אין ראוי לעונש? אלא דנקט האי לישנא דגדול ת"ת שסמך אלישנא דמתניתין דריש פאה דתנן ות"ת כנגד כולם.
וא"ת למה נענש גם על אותן כ"ב שנים כיון דברצון אב ואם ובמצותן הלך יעקב מסתמא מחלו על כבודם? ותירץ בעל אמרי נועם בשם הר"י מפרי"ש שלבסוף י"ד שנה שהיה בבית עבר נתקררה דעתו של עשו ושלחה רבקה אמו את דבורה מנקתה אחריו לבית לבן, והוא שהה שם כ"ב שנה ע"כ ועיין במפרשים בזה.

(10) טורי אבן³ – מסכת מגילה דף טז:

גדול ת"ת יותר מבנין בית המקדש שכל זמן וכו'. ק"ל אכתי מנ"ל שגדול ת"ת מבנין המקדש, דלמא שקולין הן, מש"ה לא הי' מחויב לעלות, והרי מצינו לבי מצות ששקולין הן זו כזו בריש פרק י"ח דשבת (דף קכ"ז ע"א) גדול הכנסת אורחים כהשכמת בה"מ? וה"נ קשה אהא דקאמי' בסמוך גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם מיעקב שלא נענש על אותן שנים שהי' בבית עבר, מנ"ל הא? דלמא ת"ת וכיבוד אב ואם שקולין הן מש"ה לא נענש? וי"ל דודאי אילו לא הי' עומד נגד ת"ת גבי יעקב אלא כיבוד אב ואם לחוד, וגבי עזרא אינו אלא בנין בה"מ לחוד, ודאי המ"ל דשקולין הן, אלא משום דעמד נמי נגד ת"ת דעזרא מצות ישיבת ארץ ישראל, שהרי ברוך בן נרי רבו בבבל הי' כדפירש"י, והכי נמי משמע קצת במדרשים דעבר הי' דר בח"ל בעבר הנהר⁴ וכדכתיב ב"עבר הנהר יִשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מְעוֹלָם וגו' (יהושע כד, ב), ואברהם בן בנו של עבר היה, והא בימי אברהם כבר היתה א"י מקודשת כמו שדרשו חכמים על מה שנאמר ביצחק "אל תרד מצרימה" שאתה עולה תמימה ואין ח"ל כדאי לך. והשתא אי ס"ד דת"ת וכיבוד אב ואם, אי נמי תלמוד תורה ובנין בה"מ שקולין הן, א"כ מצות ישיבת א"י וכיבוד אב ואם דיעקב, וכן ישיבת א"י ובנין בה"מ דעזרא, ה"ל להכריע ולהעדיף על ת"ת שכנגדם! ולמה לא נענש יעקב, וכן עזרא למה לא עלה?! אע"כ ש"מ דתלמוד תורה עכ"פ עדיף מכיבוד אב ואם לחוד, וכן מבנין בה"מ לחוד, ואפילו אי איכא נמי ישיבת א"י בהדיהו אכתי אינו מעדיף ומכריע על תלמוד תורה, ועכ"פ שקולין הן ת"ת והני תרתי שכנגדו.

(11) אמרי ברוך (הגהות על הטורי אבן מבעל "ברוך טעם" [ר' ברוך פרנקל תאומים זצ"ל])
נ"ב, י"ל דס"ל דמעשה גדול מתלמוד, ואם יהיו שווין הי' יותר טוב לעסוק בבנין בהמ"ק שיש בו מעשה...

(12) ספר בית יצחק עמ"ס מגילה – דף טז: (ר' יצחק אייזיק ווייס זצ"ל)

אמנם אגוף מימרא דהכא אני תמה מהא דאיתא בפרק כל כתבי (שבת קיט:): אמר ריש לקיש משום ר' יהודה נשיאה אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין ביהמ"ק. והוא הלכה פסוקה ומוסכם מכל הפוסקים, ומשמע משם דדוקא ת"ת של תינוקות של בית רבן גדול מבנין בית המקדש משום שהוא הבל פה שאין בו חטא, אבל לא ת"ת של כל אדם, כי למעלה מהך מימרא בסמוך לה מייתי התם מימרא אחריתא שאמר ר"ל משום ר' יהודה נשיאה אין העולם

³ מבעל שאגת אריה, ר' ארי' ליב גינצבורג זצ"ל (1695-1785)

⁴ עיין חידושי חת"ס למסכת כתובות (דף יז. ד"ה אמרו עליו) שחולק על הטורי אבן, כי בית מדרשו של שם ועבר גבי הדדי הו', ושם הי' מלכי צדק מלך דירושלים עי"ש.

⁵ 1760-1828

⁶ 1824-1894

מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן. ואמר ליה רב פפא לאביי דירי ודידך מאי? א"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא. ועלה מייתי הך מימרא דאין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש. ואיך קאמרינן הכא בסתמא גדול ת"ת יותר מבנין בית המקדש דמשמע אפילו ת"ת של כל אדם וכדמייתי ראייה מעזרא, דוחק לומר דהך דריש לקיש משום ר' יהודה נשיאה פליגא עם מימרת רב דהכא וצ"ע.

13) מסכת יומא דף פד:

ת"ר מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד...

14) ראשון לציון (מבעל אור החיים הקדוש⁷) – מסכת מגילה דף טז:

גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות וכו' - פירו' דוקא כה"ג שעומד בפרץ לבל יבוא הדבר לידי סכנת נפשות, אבל להציל מן הים ומן המפולת דקיימי נפשות להציל אין לך דבר שקול כפיקוח נפשות... ותדע דמרדכי בטל מהתורה ונכנס לשררה בתר דכבר ניצולו ישראל, דמשום הכי פירשו ממנו סנהדרין כמו שפי' רש"י בד"ה שפירשו ממנו והוא נכנס לשררה לעמוד בפרץ לבל יבא צר ואויב ליגע בנחלת ש-ד-י, אבל בזמן הצלתן של ישראל פשיטא דעדיף ועדיף מת"ת, ולא מבעיא דרבים אלא אפי' הצלת נפש דיחיד עדיף מת"ת...

15) טור – יורה דעה סימן רנא

תשובה שאלה לא"א זכרוננו לברכה שאלת לציבור שיש להם ליתן לרב או להשליח ציבור ואין סיפק בידם ליתן לשניהם איזה מהם קודם אם הוא רב מובהק ובקי בתורה בהוראות ובדינין ת"ת קודם ואם לאו שליח ציבור עדיף להוציא הרבים ידי חובתן. ושכתבת שיש אומרים שיכולין לשנות אפי' מת"ת לצורך ל' פשיטא להגמון בכל שנה לפי שהוא הצלת נפשות, שאם לא יתפשו עמו יש כמה עניים שאין להם ליתן ויכוס ויפשיטום ערומים, הדין עמה כיון שיש בו הצלת נפשות הוא קודם.

16) בית חדש (ב"ח⁸) – ס"ק ו

ששאלת לציבור וכו' כיון שיש בו הצלת נפשות הוא קודם. כתב מהרש"ל⁹ (בהגהותיו לטור) ע"ז, ותימה הלא אסיקנא בסוף פ"ק דמגילה (טז ב) גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות עכ"ל ולא קשה מידי, דהתם לא קאמר אלא דגדול הוא העוסק בתורה להחשיבו ולהקדימו יותר ממי שעוסק בהצלת נפשות דאינו חשוב כמו העוסק בתלמוד תורה, אבל להוציא ממון להצלת נפשות פשיטא הוא דקודם להוצאה לתלמוד תורה, דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, ד"וחי בהם" ולא שימות בהם (יומא פה ב) ופשוט הוא.

17) פרישה¹⁰ (שם, ס"ק יג)

כיון שיש בו הצלת נפשות הוא קודם. תימה הלא מסקינן בסוף פ"ק דמגילה (טז ב) גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות? מורי ורבי (מהרש"ל בהגהותיו לטור כאן). ונלע"ד דהתם מיירי שיש אחרים שיכולים להציל הנפשות, ולכן אע"פ שהוא מצוה גדולה מי שמקדים להציל נפשות, מ"מ תלמוד תורה קודם הואיל שיש אחרים שיכולין להציל הנפשות, וכה"ג כתב רבינו לעיל בסימן רמ"ו (עמ' יז) בשם הרמב"ם (ת"ת פ"ג ה"ד) לענין תלמוד קודם למעשה ע"ש. ועיין בדרישה:

⁷ ר' חיים בן משה אבן עטר (1696-1743)

⁸ ר' יואל סירקיס זצ"ל (1561-1640)

⁹ ר' שלמה לוריא זצ"ל (1510-1573)

¹⁰ ר' יהושע פלק זצ"ל (1555-1614)

(18) דרישה (שם, ס"ק ה)

כיון שיש בו הצלת נפשות הוא קודם. ותימה הלא מסקינן בסוף פ"ק דמגילה (טז ב) גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות? ונראה דהתם מיירי בענין שאין יכול לקיים שניהן אז תלמוד תורה קודם אבל הכא מיירי בענין שאף שיתנו ממנו להגמון מ"מ ישאר לסיפוק תלמוד תורה אלא שלא יהיה כ"כ בריוח, ובענין זה אמר כיון שיש הצלת נפשות הוא קודם וכיוצא בחילוק זה איתא לקמן ועיין בפרישה שפירשתי בענין אחר.

(19) שלחן ערוך – יורה דעה סימן רנא, סעיף יד

יכולים לשנות אפי' מתלמוד תורה לצורך שלשים פשיטות להגמון בכל שנה, לפי שהוא הצלת נפשות, שאם לא יתפשרו עמו, יש כמה עניים שאין להם ליתן ויכוס ויפשיטום ערומים.

(20) ביאור הגר"א – ס"ק כד

יכולין כו'. כמו שמצינו במקרא שהיו נותנין קדשי ב"ה להמלכים של א"ה וכ"ש בצדקה:

(21) טורי זהב (ט"ז) – ס"ק ו

ויכוס ויפשיטום כו'. רש"ל הקשה על זה, ותימה הלא מסקינן סוף פ' קמא דמגילה גדולה תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות עכ"ל. ואין כאן קושיא, דודאי אין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש אלא דהתם אומר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש, ויליף לה ממרדכי בלשן שתחילה שלא בא לידו עסק של הצלת נפשות היה חשוב בעיני חכמים יותר ממה שאחר כך בא לידו המצוה של הצלת נפשות והוצרך לבטל תורה, כדאי שם שלא מנאו אותו חכמים כמו תחלה... ויותר תימה על בעל הדרישה שכתב בתירוץ קושיא זאת, דאם הוא בענין שאין יכול לקיים שניהם אז תלמוד תורה קודם כו' וזה ודאי אינו.

(22) דרשות חתם סופר – חלק א, עמ' קצג, דרשה לפרשת זכור, שנת תקפ"ו

ונ"ל להסביר דודאי פיקוח נפש דוחה ת"ת והי' מרדכי מחוייב לבטל משום פיקוח נפש, אך הקב"ה שהזמין מצוה זו למרדכי ולא לאחר משום שתורתו של אחרי' היא חביבה יותר ולא רצה הקב"ה שיתבטלו הם מת"ת, ע"כ הזמין למרדכי, ומשהבינו אנשי כה"ג כך, הורידוהו מדרגה א'...

(23) משנת רבי אהרן – חלק א, עמ' סד, תלמוד תורה באימה ובשמחה (ר' אהרן קוטלר זצ"ל)

ויכולים עוד להתבנן עפ"י מאמרם ז"ל (מגילה טז, ב) גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות, ונפסק כן להלכה, [ויש לפרש המחלוקת בשו"ע יו"ד סימן רנ"א סעי' י"ד אם מותר לשנות ממעות תלמוד תורה למס השרים שיש בזה סכנת נפשות, דנחלק מהרש"ל על הרא"ש שהביאו המחבר דמותר לשנות, משום דגדול ת"ת וכו', והט"ז השיג דאין לך דבר שעומד בפני פקו"נ, והביאור בגמ' דכדאי יותר עבורו אילו לא נזדמן לו ענין של הצלת נפשות שגורם לו לביטול ת"ת, וכן אמרו בשם הגר"א. אכן נראה כוונת המהרש"ל דהדין דמותר לשנות מצדקה לצדקה בהעלאה בקודש, הוא משום דלמעליותא לא חשיב שנוי, ומותר אף היכא דאפשר לגבות מחדש עבור המעולה ראין זה חשיב שנוי, וע"ז השיג דמת"ת להצלת נפשות הוי הורדה ואין לשנות, ואה"נ אם א"א לגבות מחדש בודאי דפקו"נ דוחה, רק איירי בגונא דאפשר לגבות מחדש, ומצד עצם השינוי חשיב הורדה. וסברת הרא"ש והמחבר דסוברים דהיתר השנוי הוא מצד דעת המנדבים, וכיון דפקו"נ דוחה, דעתם לשנות לצורך זה.] וא"כ כל שעוסק בתורה צריך שירגיש כאילו הוא מציל נפשות ועוד יותר מזה, ומכ"ש בדור יתום כזה שזהו באמת הצלה עבור הכלל שימצאו בדור יודעי תורה ומבינים בה. [ועיין במכתבו של הצריז"ס לבנו (אור ישראל כ"ה) - שנחמו דעוסק בפקו"נ שא"א להעשות ע"י אחרים נחשב כאילו עוסק בתורה, והרי דעוסק בתורה עדיף].

(24) ספר/מאמר תורת הבית – פרק ה' (ר' ישראל מאיר הכהן, בעל החפץ חיים)

וראה נא אחי עד כמה צריך להוקיר כל שעה שלא להתבטל מלימוד התורה, דהנה אם היה מזדמן לאדם להציל נפש מישראל מלטבוע בנהר, כמה שמח שמחה גדולה, וכל ימי חייו היה זוכר אותו היום ואותה השעה שזכה להציל נפש מישראל ממות, ואשר אמנם כן הוא באמת שאין ערך לגדולת המצוה, כמו שאמרו ז"ל שהמקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא. וכ"ש אם היה מזדמן לו להציל כמה נפשות, היה שמחתו רב מאד. ולהיפך, ח"ו, אם היה בכחו להציל נפש מישראל ממות ובעצלותו הניח אותו לטבוע בנהר או לשרף באש, אין לשער גודל צערו לנצח כשיזכור שבעצלותו נאבדו נפשות. ועתה, אחי, ראה נא מה שאמרו חז"ל במגילה: גדול ת"ת מהצלת נפשות, והביאו ראיה ע"ז מקרא. וביאורו - דאף שלמען הציל נפשות בודאי אנו מחוייבין לבטל מת"ת, ואף בשביל מצוה אחרת קטנה ורק שא"א לעשות ע"י אחרים, כי כן הוא רצון השם יתברך, שתכלית תורה הוא קיומה, ולכן רצונו ית' שאם יגיע לו איזה מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים יבטל תורתו בשביל קיומה; אבל באפשר המצוה לעשות ע"י אחרים גדולה היא התורה מכל המצות. ואף בענין פיקוח נפשות, אם נזדמן לאחד להציל נפשות ולהשני לא נזדמן זה ורק עסק לו בתורה, וישאלו אותו: מי הפעיל יותר? לכאורה היו הכל משיבין כי המציל נפשות הגדיל לעשות, אבל חז"ל גילו לנו שאף שגדול מצותה של פיקוח נפש מאד, אבל זה שלא נזדמן לו מצוה זו ורק עסק בתורה באותו הזמן לא נופל ממנו, ואדרבה הוא הגדיל לעשות, שגדול ת"ת מהצלת נפשות. וראה נא אחי, דלפ"ז על כל שעה ושעה שהיה ביכולתך לעסוק בתורה ולא עסקת הרי הוא כאילו באו לפניך להציל נפשות ולא הצלת. ואף שאנחנו בעינינו הסתומות לא ידענו זאת, אבל חז"ל גילו לנו רז הזה עד כמה גדול ערך הלומד התורה שאין דבר בעולם שקול אליה...

ח' אדר א' תשס"ח

וכפרט בנדר"ד, שכאשר "בא מספר ההורגים .. לפני המלך"⁷. היי מקום להניח שהמלך ירגז על שהרג את ה"אזרחים" שלו, ולא עוד אלא שמבקשים "יתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום"⁸. ולכן, אילו נהוג מישוה מהיהודים — בודאי היו מספרים על כך למלך. כדי "לנחם" אותו בכך...

ומכיון שבכל המגילה לא נזכר שנחנך יהודי אחד — בהכרח לומר שבכל מלחמה זו "לא נפקד ממנו איש"!

פא רצוי לרוב אחיו [ח' אדר א' תשס"ח]

א. על הנאמר בסוף המגילה — "כי מרדכי היהודי וגו' ורצוי לרוב אחיו וגו'", אומרים חז"ל בגמרא¹: "לרוב אחיו, ולא לכל אחיו. מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין" (כי "אחיו" הם "חבריו שהיו מכלל אנשי כנסת הגדולה"²). רש"י מסביר שהסיבה לכך ש"מקצת סנהדרין פורשו ממרדכי היא "לפי שבטל מדברי חורז ונכנס לשררה"³.

לאחר מכן ממשיכה הגמרא ואומרת: "גדול תלמוד חורז יותר מהצלת נפשות, דמציקרא חשיב ליי למרדכי בחר ד' ולבסוף בחר חמשה. מעיקרא כחייב כר' ולבסוף כחייב"⁴. כי בפסוק מוקדם יותר, בספר עזרא⁵, נזכר מרדכי כחמישי, ובפסוק מאוחר יותר, בספר נחמיה⁶, הוא מוזכר שישי, "לפי שנעשה מרדכי שר ביתחיים, ירד מחשיבוהו אצל חכמים"⁷.

פא (1) מגילה טז, ב. הובא בפירש"י עה"פ. (2) חזק"ג מהרש"א שם. (3) ובפירש"י עה"פ וויזין וויזין — לפי שניעשה קרוב למלכות ודי' בטל מחלמודו. (4) שם. (5) פירש"י מגילה שם. (6) שם. (7) שם. יא.

היי על פי תורה, בכשרות, מבלי השגת גבול, ללא לשון הרע על מתחרה וכדומה. והאכילה והשת"י יהיו גם כן כנדרש עפ"י תורה, במידה הנוכח והכוונה הרצוי, וזאת כמובן בנוסף על כשרות האכיל"ש. וזהו ככלל הענין ד"בכל דרכיך דעהו", כפי המתבאר ברמב"ם ובטור שו"ע או"ח סי' רל"א.

פ

פשיטת יד במבקשי רעתם

מצינו דבר פלא בסיפור המגילה — שלא שמים לב לכך. ובהקדים:

בגמרא ומדרשי חז"ל מובאר אודות הנס המיוחד שאירע במלחמת מדין — ש"לא נפקד ממנו איש"². שזהו נס גדול ביותר. מכיון שכדרך הטבע לא תחנן מלחמה ללא קרבות כלל. ולכן עשו בני"א "שטורעם" גדול, הביאו קרבות וכו', והודו לה' על הנס הגדול ש"לא הי' לעולמים".

והנה, גם במגילה מסופר איך ש"נקהלו היהודים בעריהם בכל מדינות המלך אחשוורוש", כ-127 מדינות, כדי "לשלוח יד במבקשי רעתם"³, והרגו בשונאיהם "חמשה ושבעים אלף"⁴, מלבד "חמש מאות איש"⁵ ועוד "שלש מאות איש"⁶ שהרגו בשושן הבירה, ואילו בנוגע לבני"א — לא נזכר שבמלחמה זו נחסר יהודי אחד בלבד!

התורה היא "תורת אמת", ומכיון שכן, מובן, שאילו הי' נפגע אפילו יהודי אחד בלבד — לא הייתה התורה מעלימה זאת, והייתה מספרת על כך.

(1) ראה יבמות סא. א. (2) מטות לא. מט. (3) אסתר ט. ב. (4) שם. טז. (5) שם. יב. (6) שם. טז.

לכאורה אינו מובן: את הכלל הזה, ש"גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות", יכלו חז"ל ללמוד מפשטות הפסוקים בנוגלה עצמה: לרוב אחיו .. מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין, והרי "פירשו" ממנו מפני ש"בטל מדברי תורה" לצורך הצלת נפשות. מדוע, אפוא, נלמד כלל זה בגמרא משינוי של סדר, מפסוק שאין כאן מקומו. משני פסוקים הלוקחים משני ספרים שונים בתנ"ך?

יש המפרשים,⁷ שמלשון המגילה ניתן להסיק שרק לדעתם של הסנהדרין חשוב תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, אך אין הוכחה לכך שמשמשים הסכימו לכך, ולפיכך, הם עונים, מוכיחה הגמרא בדרך אחרת. שהתורה עצמה רמזה לכלל זה על-ידי שינוי הסדר בפסוקים.

אך תירוצו זה אינו "חלק" בדרך הפשט, שהרי אלה ש"פירשו ממנו" לא היו אנשים רגילים, אלא "אחיו" – חברי הסנהדרין, שכל מעשיהם הם פסק הלכה לפי התורה, וכיצד חסרה כאן ההוכחה לכך ש"משמשים הסכימו"?

ב. בענין זה ישנם קשיים נוספים:

(א) אם אכן "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות", מדוע הוצב שמו של מרדכי (אשר "בטל מתלמוד תורה") בסדר השמות במקום הנמוך רק בדרגה אחת מן הסדר שלפניו. בעוד אשר, לכאורה, אין למנותו כלל בין חברי הסנהדרין, אשר כל מהותם היא פסיקת דיני התורה?

(ב) מן הפסוק מובן, שכהונתו של מרדכי כ"משנה למלך" נמשכה תקופה מסוימת, שבה הוא הי' "רצוי לרוב אחיו" (כלבד, לאחר ש"פירשו ממנו"), וממנה נפשך: או שמרדכי צריך הי' להוכיח להם מיד שהתנהגותו היא על-פי התורה, ואם לאו, הי' עליו לעזוב את ה"שררה". ולשוב להיות רצוי לכל אחיו.

(7) הרי"ף לעיי מגילה שם.

ג. ההסבר לכך יובן ע"י שימת לב לדיוק שכלשון המגילה ודברי חז"ל: "רצוי לרוב אחיו" – "פירשו ממנו מקצת סנהדרין" (כלבד), כלומר, רוב "אחיו" בסנהדרין אכן הסכימו להתנהגותו.

מכך מובן באופן פשוט, שהעובדה ש"פירשו ממנו מקצת סנהדרין" איננה מהווה כלל הוכחה לכך שתלמוד תורה גדול מהצלת נפשות. להיפך. מכאן ניתן להסיק, שאם לרוב הסנהדרין הוא הי' רצוי, זאת אומרת, שהם הסכימו לדעתו.⁸

בכך מובן גם מדוע הוצב שמו במקום הנמוך יותר בדרגה אחת כלבד, מפני שרוב חברי הסנהדרין הסכימו עם מעשהו.

אך לפי זה קשה מצד שני:

(א) אם מעשהו של מרדכי הי' בהסכמת דעתם של רוב חברי הסנהדרין, הי' על דעה זו להכריע את דעת המיעוט "מקצת", ואם כך, מדוע הם "פירשו ממנו", ולא בטלו את דעתם מפני דעת הרוב?

(ב) לפי האמור לעיל יוצא, ששני מאמרי חז"ל המוכחים בגמרא זה בהמשכו של זה ("פירשו ממנו מקצת סנהדרין" ו"גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות") סותרים בעצם זה את זה?⁹

"פירשו" ממנו מקצת סנהדרין ולא חלקו עליו

ד. כדי להבין זאת, יש להקדים ולהבין תחילה דיוק נוסף במאמר חז"ל זה: נאמר "פירשו ממנו מקצת סנהדרין", ולא "חלקו עליו" או "אין רוח מקצת חכמים נוחה הימנו".¹⁰ וכדומה. כוונת הביטוי "פירשו ממנו" איננה שחלקו עליו מפני שלפי דעתם לא הי' מעשהו של מרדכי לפי התורה, אלא שהם וזריליו עצמם ממנו, מפני שהיה להם שיטה אחרת בנושא התנהגות חברי הסנהדרין וחלמלי-חכמים, ודרכו

(8) כ"פ גם בן יהודע מגילה שם

(9) לגיטסת העיי (וכ"ה גירסת היל"ש) – להעיד ממדרש שמואל לאבות ס"ג עה"פ. הוכחה ג"כ בדק"ס מגילה שם) בעל

מ"י – הוכח כי יוסף לעיי שם

שונה מדרכם, אך גם הם הסכימו שמעשהו של מרדכי מותאם לדרך התורה.

ההסבר לכך יוכן גם מסיפור על הגאון הרוגוצ'ובי והתנהגותו כדלהלן:

לאחר שכ"ק מו"ח אדמו"ר יצא מרוסי והגיע לדינא, הוא כנס שם אסיפה של רבנים, מנהיגים, עסקנים וכדומה למען יהודי רוסי. בין המומנים היו גם הרוגוצ'ובי. באסיפה רצו לבחור ועדה שתתאסף מדי פעם, ותשקול את הצעדים לפעילות למען יהודי רוסי, וביקשו מן הרוגוצ'ובי להשתתף בוועדה זו. הוא סירב, והסביר, שהשתתפותו בוועדה זו הלוי במחלוקת שבין התלמוד הבבלי לירושלמי:

מתוך שחפידים הם תורתם "משתמרת" "מתברכת"

במסכת ברכות¹¹ נאמר בגמרא ש"חפידים הראשונים היו שוהים .. תשע שעות ביום כתפלה". והגמרא שואלת: אם כך, "תורתן היא משתמרת ומלאכתן היא נעשית (והגמרא עונה) אלא מתוך שחפידים הם, תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת".

כתלמוד הירושלמי¹² מובא ענין זה כשינוי: במקום "מתוך שחפידים הם משתמרת ומלאכתן מתברכת" נאמר: "על ידי שהיו חפידים היתה ברכה ניתנת בתורתן וברכה ניתנת במלאכתן".

ההבדל בין "תורתם משתמרת" לבין "ברכה ניתנת בתורתן" מובן: בביטוי "משתמרת" הכוונה היא "שאינן תלמוד משתמרת"¹³, אך עם זאת אין כל חוספת חדשה לתורתן, אלא מה שביכולתם ללמוד בזמן המועט שבו אינם עוסקים כתפלה.

ואילו ב"ברכה ניתנת בתורתן" הכוונה היא "שהצליחו להבין ולהשכיל מיד ולא היו שוהין"¹⁴. כלומר, בנוסף לכך שאין הם שוכחים את תלמודם, יש גם חיזוק ותוספת להבנת התורה וירידעתה: בזמן המועט

(11) לב. ב.

(12) שם פ"ה ה"א.

(13) פרש"י ברכות שם.

(14) פני משה לירושלמי שם.

ביאורים במגילת אסתר

שבו הם לומדים, הם מצליחים "להבין ולהשכיל מיד", מה שעל-פי טבעם היו נדרש להם זמן רב הרבה יותר בלימוד התורה.

וכן הוא, סיים הרוגוצ'ובי, גם כענינו: השתתפותו בוועדה תגרום לבטול חלק מזמנו בלימוד התורה. לפי ה"ירושלמי", ש"על ידי שהיו חפידים היתה ברכה ניתנת בתורתן" — לא יחסר לו בדיעת התורה. אך כיוון שההלכה היא כ"בבלי" ש"תורתם משתמרת" בלבד¹⁵, הרי תחסר לו ההוספה בלימוד וירידעת התורה גם בזמנים אלו — ועל כך אין הוא יכול לוותר.

ה. יש לומר, שההסבר למחלוקת זו בין ה"בבלי" ל"ירושלמי" כרוך בהבדל שבין דרכי לימודם:

אופן הלימוד כתלמוד הבבלי הוא ריבוי של שקלא וטריא וכו', כדברי הגמרא¹⁶, "במחשבים הרשיבין"¹⁷. זה תלמוד של ככל: דרך הלימוד היא כאדם המחפש בחשיכה — יש להרבות בחיפוש ויגיעה, לשאול קושיות ולערך הבנות וכו' עד שמגיעים למסקנה האמיתית; לעומת זאת, בלימוד כתלמוד הירושלמי הוא באופן ישר — מוצאים מיד את הדרך האמיתי וכו', כאדם הרואה דברמה באור¹⁸.

לפיכך יוצא, שלפי שיטת הבבלי, אפשרי שעי" הלימוד המועט של החפידים הראשונים יתבצע רק הענין של "תורתם משתמרת" — שהם לא ישכחו את לימודם, אך לא באופן של "ברכה ניתנת בתורתן", להבין ולהשכיל מיד" — דבר שאינו מתאים לסדר הלימוד של ה"בבלי".

(15) להעיר מהענין שעי" צדקה "נעשה מחו ולבו זכים אלף פעמים ככה" —

ה"א א. ב.

ובלקי"ת לג"פ (ג. א. גפס באוה"ת

בראשית כרך ר' תתרכ, ב ואילך) מוכן

שאנו נזמא כ"א אלף ממש. וכמילא מוכן

שאין צריך לשהות.

ראויל יש לחלק בין זה ל"ברכה ניתנת

בתורתן". ואכ"מ.

(16) סנהדרין כד. א. ומשמע דהסיבה

היא "בבלי" (ש"אין תורה כחורח א"י" —

כ"ר פט"ז. ד) — וגם בזמן התנאים, אנשי

כנה"ג וכו' כן הוא.

(17) איכה ג. ו.

(18) ראה באורכה שעני אורה ד"ה

ככ"ה כסלו פני"ד ואילך. המשך תוס"פ ע' צ ואילך. ד"ה אמר רבא תש"ח פ"א.

ועוד.

אך לפי שיטת ה"ירושלמי", גורם לימודם גם לכך ש"ברכה ניתנה בחורטן" — "הצליחו להבין ולהשכיל מיד ולא היו שוויון" — בהתאם לאופן הלימוד הישיר, שבו מגיעים מיד לאמתו של הענין.

ו. לפי האמור לעיל, יש לומר, שההבדל בין שיטת מרדכי (הרציו' לרוב הסנהדרין) לבין שיטתם של "מקצת סנהדרין" חלוי במחלוקת הניל בין ה"בבלי" ל"ירושלמי":

שיטתם של הסנהדרין הגדולה, שנבחרו מן הסנהדרין הקטנה¹⁹, שמקומם בירושלים, או לפחות בארץ הקודש²⁰, מתאימה, כפי שסביר לומר, לדרך הלימוד של "הירושלמי", במיוחד בתקופה המשנה ואנשי כנסת הגדולה.

אך גם אז היו תנאים שהגיעו מבבל, כפי שמאחר יותר ידוע: הלל עלה מבבל²¹, רבי נתן הבבלי²², ועוד. במיוחד כאשר עברו יותר משבעים שנה מן התקופה שבה הלכו "החרש והמסגר"²³ מירושלים עם הגולה אשר הגלחה עם יבני — לבבל²⁴. אנשי כנסת הגדולה היו משבי הגולה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל לבבל וישבו בירושלים ויהודה בשנת אחת לכורש, לאחר שהיו חמשים ושתיים שנה בבבל, אך גם מכין "החרש והמסגר", אשר כבר בירושלים הם היו ידועים במעלתם זו, ובאופן הלימוד הזה²⁵.

לפיכך סברו מרדכי ורוב הסנהדרין שעליו להיות משנה למלך לצורך הצלת נפשות. עם זאת, הוא יכול להשאיר בין הסנהדרין ואנשי כנסת הגדולה שכל ענינם הוא לימוד התורה, כ"על ידי שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בחורטן", וכך הוא יצליח, לא רק באופן ש"חורטן

19 ראה סנהדרין פח, ב. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ח.
20 שם.
21 פסחים סו, א.
22 דעלה מבבל — פירש"י גיטין (סו).
כ"ב (עג א) ד"ה רבי נתן, ועוד.
פירש"י עה"פ.
23 מ"ב כד, יד. גיטין פח, סע"א.
24 ראה סדר הדורות — בזמן דנס פורס.
25 ראה בכ"ז — מפרשי המשניות בחולת אבות. הקדמת הו"מב"ם לפה"מ.

משתמרת" אלא "להבין ולהשכיל מיד" — הוא יוכל להתברך ולהתעלות בלימוד, יותר מאשר נראה לפי הזמן נותר לו ללימוד התורה.

אך היו בין חברי הסנהדרין גם "מקצת" שאופן לימודם הי' באופן הלימוד של ה"בבלי", כדלעיל.

לפיכך התקיים אצלם הענין של "חורטן משתמרת" כלכד, שעקב התמסרות לעניני עסקנות ו"הצלת נפשות" תחסר להם התוספת בידיעת התורה הנדרשת מחברי הסנהדרין, ולכן "פירשו ממנו ונקצו סנהדרין": אצלם לא התאפשרה דרך העבודה של מרדכי ורוב הסנהדרין והם נכדלו ממנו בשיטתם השונה.

ז. למרות שלפי שיטת ה"ירושלמי" הרי "ללוח ניתנת בחורטן", ולפיכך היתה למרדכי הברכה והתוספת בידיעת התורה, ככל זאת, "ידי מחשיבותו אצל חכמים" מפני ש"בטל מדברי תורה ונכנס לשררה".

זאת, מפני שיש מעלה מיוחדת בדרך של "חורטן אומנותם" — שלא להתבטל מן הלימוד מפני שוט סיבה²⁶, ואף כאשר לא ויניו והוספה בידיעת התורה עקב הענין של "ברכה ניתנת בחורטן", והרי כוונת חז"ל כאומרים "גדול תלמוד-תורה יותר מהצלת נפשות"²⁷; "שנה גדולות" מיוחדת בהתמסרות המוחלטת ללימוד התורה. וכיוון שאצל מרדכי הוטרסה גדלות זו, הופחתה חשיבותו "אצל חכמים", ובמקום להימנות "בחר ד" הוא נזכר "בחר חמשה".

למרות כל זאת סברו מרדכי ורוב הסנהדרין שהי' עליו להיעשות משנה למלך ואף אם על ידי כך תחסר לו ה"גדלות" של "גדול תלמוד תורה", הרי כדאי הדבר לצורך "הצלת נפשות", לצורך היותו "דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו"²⁸.

עורא ב. א"ב. שם א. א. סדה"ד.
26 ראה מג"א (סק"ד). שו"ע אדה"ו.
27 ראה ט"ז י"ד סו"ט רנא.
28 אבל לולי הענין ד"הצלת נפשות" לא הי' עוסק בצ"צ, מצד מעלה ח"ח.
סס"ג. ראה לקו"ש חט"ז ע' נ"ו הערה

להם" — הם חייבים — "לילך כר' בכל עיירות ישראל כו"ל.¹
מכך ניתן להבין, שתפקידה העיקרי של הסנהדרין הוא הוראה לרבים, וע"י כך הצלת רבים, וכדי לזכות את הרבים, יש צורך לזרז מתוקפים כסנהדרין.

בדומה לכך הוא ההסבר בעניינו: למרות, שכו"ך שמרדכי נעשה משנה למלך חלה ירידה בחשיבותו כחבר סנהדרין מדרגה של "בחר ד" ל"בחר חמשה", וחסדה לו המעלה של "תורתם אומנותם" ככל זאת כדאית הירידה, אפילו מצד עצם תפקידו כחבר סנהדרין, מפני שזה לצורך טובת הרבים.

פב

שייכות המגילה לגאולה העתידה

כשמה של המגילה — מגילת אסתר — מודגש הענין רהעלם והסתר, כמארז"ל², "אסתר מן התורה מנין, שנאמר³, ואנכי הסתר אסחיר פני ביום ההוא", ועד כדי כך, שבכל המגילה לא נזכר אפילו שם א' משמותיו של הקב"ה⁴? לא השמות הקדושים (אפילו לא השמות שלמה ממש הורי), ואפילו לא כינויים כלכד, כגון חנון ורחום וכיו"ב. והתחלת

(32) בפרט כאופן ד"להגבי בגדיהם לעלה מארכובותיהן" — להעיר ממד"ל חלוק כר' טליה של ח"ח כל שאין חלוק נראה מתחתיו טפח (כ"ב ג, ב). — ועיי"כ חענית ג, דע"ב. מג"א או"ח ר"ס ב.

פב

(1) חולין קט. ב.
(2) יול"א, יח.
(3) דאה ראביע בפתיחתו למג"א לעיל סימן נט, וש"נ.

העיקר: טובת הרבים
ח. לכאורה, עדיין לא הכל ברור: אמנם לא נפגמה אצל מרדכי אפילו התוספת בידיעת התורה, מפני ש"ברכה ניתנת בחורת", ואמנם, יש יתרון כ"הצלת נפשות" אשר לשמה הירידה מ"תורתם אומנותם" — אך כיצד הוא נשאר, בכל זאת, גם אחר-כך אחד מן הסנהדרין, אשר, לכאורה, כל תפקידם הוא רק לימוד התורה והוראתה?

בלשון אחרת: כיצד ייתכן שעל חברי הסנהדרין עצמם תחול החובה לוותר על "תורתם אומנותם" למען "הצלת נפשות"?

ההסבר לכך הוא: כ"תנא דבי אליהו"²⁹ נאמר: "הי' להם (לסנהדרין גדולה) לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם, ולהגבי' בגדיהם למעלה מארכובותיהן ויחזרו ככל עיירות ישראל כו' וילמדו את ישראל כו'".

ההלכה היא, שכאשר גולה הסנהדרין ממקומה בלשכת הגזית, אין באפשרותה לדון דיני נפשות³⁰. זאת אומרת, שעל-ידי "יחזורי ככל עיירות ישראל..." חלה ירידה בכוחה של הסנהדרין³¹, בכל זאת "הי'

ועפ"י יש לקשר מה שפרש"י בחורית מג"א — "הוא אחשוורוש, הוא ברשעו מחלולו ועד סופו", עם פירושו בסיום מג"א — "לרוב אחיו, ולא לכל אחיו רכו" (ונעוץ תחלתו בסופן) — כי הטעם שמרדכי "נעשה קרוב למלכות הי' כשל מחלומד" גם לאחר נס פורים. הוא לפי ש"הוא אחשוורוש, הוא ברשעו מחלולו ועד סופו", ובמלא ישנו החשש שידוש הגזירה.
(29) רבה פ"א.
(30) ע"ז ח, טע"ב. וש"נ. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ד ה"א י"ג. ולדעת הרמב"ן *
כ"ה בדפוסים לפנינו, ובכמה דפוסים: ר"פ תשפ"ט. ראה מכילתא מהדורת

(כהשגחתי להמ"צ מ"ע קנז) "בטלו כל הדינין (לא רק דיני נפשות) התלוין בב"ד הגדול".
(31) ואף שבתרא"ר שם המדובר כומן "עד שיתושבו ישראל בארצם" שזה קודם לבנין כיהמ"ק — הי' מקום דסנהדרין הוא "אצל המזבח" (ידשלמי מכות פ"כ ה"ז. מכילתא ס"פ יתיר' משפטים כא, יד. פרש"י ר"פ משפטים). "סמך לשכינה" (חוס' ע"ז שם ר"ה מלמד). דזה ישנו גם במשכן וכו'. ומוכן שכשאנשים "אצל המזבח" חסר בשלימות עיני הסנהדרין. וכוונת ע"ז (והנ"ל) מוכח דכשאנשים (רק) הארואוועלדינין.

נסה לעמוד על פשר המשפט "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ולהבין את הרעיון הטמון מאחורי הסדר הזה, קודם תלמוד ואחר כך מעשה.

מצד אחד יש ערך חשוב של לימוד תורה, ומאידך יש קיום כל המצוות האחרות. לפעמים הדברים מתנגשים ביניהם. אם נשב כל הזמן ונלמד, לא נוכל לקיים את שאר המצוות. לגבי מקרא מגילה, למשל, נפסק להלכה "מבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה" (מבטלים הלכות מגילה א', א). וממשיך הרמב"ם: "ואפילו כוהנים בעבודתו, מבטלים עבודתו ובאין לשמוע מקרא מגילה". מצות מגילה היא מדרבנן, וקל וחומר שמבטלים תלמוד תורה מפני מצווה דאורייתא. אם אדם יושב ולומד בחג הסוכות ועדיין לא נסל לולב, ודאי נורה לו להפסיק את לימודו ולמהר ליטול לולב לפני שיחשך היום והוא יפסיד את המצווה.

כך מסכם את הדברים בעל התניא בשו"ע שלו: "ואם הולך לדבר הרשות וזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אפילו לא הגיע עדיין זמן הביעור שהוא יכול עדיין לבטלו, אף על פי כן חייב הוא לחזור לביתו מיד ולבער, כמצות חכמים, שאין דוחין מצוות חכמים מפני דבר הרשות. ואפילו הוא הולך ללמוד תורה אצל רבו, הרי זה כדבר הרשות אצל ביעור חמץ שהוא מצווה מדברי סופרים. לפי שמעשה המצוות הוא גדול מהתלמוד כשאי אפשר לקיים המצווה על ידי אחרים. ואף על פי שמצוות הלימוד הוא בכל רגע ורגע, ונמצא שבעשיות מצוות מדברי סופרים הוא מבטל מצוות עשה של תלמוד תורה, ואפילו אם גם המצווה היא של תורה הרי שניהם שקולים ואיזה שירצה יעשה, שכל העוסק במצווה פטור ממצווה אחרת, מכל מקום כיון שהמצווה היא עוברת שאם יעסוק בתורה ולא יקיימנה תבטל המצווה לגמרי, ובעשיות המצווה לא תתבטל מצוות עשה של תורה לגמרי שהרי יכול ללמוד אחר כך, לפיכך תלמוד תורה נדחה מפני כל המצוות אפילו הן מדברי סופרים כשאי אפשר לעשותן על ידי אחרים כמו שנתבאר ביו"ד סי' רמ"ו (אורח חיים תמ"ד, יח).

אמנם מצאנו לגבי תפילה, שמי שתורתו אומנותו כמו רבי שמעון בר יוחאי, רשאי להמשיך וללמוד ולא להתפלל, וכך כותב הרמב"ם: "מי שהיה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן התפילה, פוסק ומתפלל. ואם הייתה תורתו

אומנותו ואינו עושה מלאכה כלל, והיה עוסק בתורה בשעת תפילה אינו פוסק, שמצוות תלמוד תורה גדולה ממצוות תפילה" (הלכות תפילה פ"ו, ה"ח).

המשנה אומרת "ותלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א', א). תלמוד תורה עולה בערכו על כל המנאים קודם, כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחברו, מצוות חשובות מאד. היה אפשר לחשוב, שאם אדם לומד תורה שהיא כנגד כולם, שימשיך ללמוד. מצד שני מבואר שאם אין מישהו אחר שיתעסק במצווה, אדם חייב להפסיק ממשנתו ולעשותה (מער קטן ט, ע"א). כלומר, כאשר הדברים באים לידי התנגשות, שאר המצוות גוברות על תלמוד תורה. האם אין זה אומר שהמצוות האלה יותר חשובות מלימוד התורה? לכאורה יש כאן סתירה בין מאמרי חז"ל אודות היחס בין לימוד תורה לבין קיום שאר המצוות.

צריך להבחין בין שני סולמות שונים לגמרי בהגדרתם, שאנו לפעמים מתבלבלים ביניהם. יש דברים חשובים ויש דברים נחוצים. לא הרי חשובות כהרי נחיצות וכן להיפך. אלו שני סולמות נפרדים לגמרי ואין לערב ביניהם. למשל, אם אנו מתכוונים לביקור של אורח, חשוב להכין בית נקי ומסודר וכיבוד ראוי. אבל ודאי נצטרך גם לאסוף את האשפה ולהוציאה מהבית. האם איסוף האשפה הוא חשוב? לא, איסוף האשפה הוא נחוץ. חייבים לעשות זאת מפני הכרח. כי גם אם נכין סעודה יפה, שולחן ערוך ומקושט, לא יהיה זה לכבודו של האורח אם האשפה תהיה מפוזרת בבית, לכן נחוץ מאד לפנות אותה. ודאי הדבר הנצרך ביותר הוא לפנות את האשפה, אבל אי אפשר להתייחס לכך כדבר בעל חשיבות.

לא כל דבר נחוץ ודחוף הופך להיות חשוב. כמו שלא כל דבר חשוב בהכרח נחוץ. לפעמים הדברים חופפים ולפעמים לא. לפעמים דברים נחוצים דוחים את הדברים החשובים באמת. למשל, אם לשגריר, שהוא שליח של כל אומות, יש ראיון עם המלך. ראיון חשוב שהיי אדם תלויים בו, זה אירוע חשוב ביותר. ממש לפני הראיון, צריך השגריר ללכת לבית הכבוד לעשות צרכיו, כדי שיוכל לשוחח עם המלך בנחת. פעולה זו היא פעולה נחוצה, וודאי שהיא תקדים את השיחה עם המלך. אבל כמובן שהשיחה עם המלך חשובה לאין ערוך מההליכה לבית הכבוד. ובכל זאת, ההליכה נחוצה יותר ותיעשה לפני

removing the garbage

long the tradition

את ההצלה הזאת אבל אין זה אומר שלא תפסיד את חשיבותך בשל כך. אלו הם שני דינים חלוקים ביסוד דינם כפי שנהוג לומר בישיבות, יש את הנחוץ ויש את החשוב. והנחוץ בא לפעמים על חשבון החשוב.

הגמרא (חולין קל"ט, ע"ב) אומרת, "מרכזי מן התורה מנין, דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא". כתוב בפרשת כי תשא "קח לך בשמים ראש מר דרור" (שמות ל', כג), והתרגום של 'מר דרור' הוא 'מירא דכיא'. ומבאר רש"י "וקרי ליה ראש לבשמים, לצדיקים ולאנשי כנסת הגדולה". לכאורה קצת קשה, הרי בעקבות העיסוק בהצלת עם ישראל ירד מרכזי מגדולתו, ומדוע הוא נקרא כאן ראש?

לפי מה שביארו חשבתי לומר, שאמנם הוא ירד מלהיות ראש בסולם של חשיבות, אבל הוא נהיה ראש בסולם הנחיצות, והנחיצות הייתה לעזור ולהציל את כלל ישראל. בחשיבות אמנם היה חמישי אבל בנחיצות היה ראשון.

נעבור לעניינים מעשיים שנוגעים אלינו. מה קורה לבן תורה שאמור לעבוד את התורה כעסרה לראשו ולחוש שהוא עוסק בנושא החשוב ביותר בעולם, בלימוד התורה הקדושה. איך הוא אמור לנתב את עצמו ביחס לסולם הנחיצות?

בקריאת התורה של פורים, פרתש 'ויבא עמלק', נאמר "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (שמות י"ז, ח). לכאורה, לא היה צריך להזכיר שוב שישראל חנו ברפידים, שהרי כבר כתוב לעיל היכן היו "ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סיני למסעיהם על פי ה' ויחנו ברפידים" (שם, א). אמר המדרש "אין רפידים אלא שרפו ידיהם מן התורה, ולפיכך עמלק בא עליהם" (והנחמא בשלח סימן כ"ה). לכאורה הרפיון הוא בלב או במח ולא בידיים, מה הקשר בין ידיים ללימוד? אמנם יש עושים תנועות עם הידיים ועם הבוהן בשעת הלימוד, אבל ברור שאין זו כוונת המדרש.

הידיים מסמלות את המעשה בפועל, "יקדשו ידיים לעושהיהם" (כתובות נ"ה, ע"ב). לפעמים יכול אדם להיות תלמיד חכם בתיאוריה, במחשבות, ברצונות, אבל כאשר צריך להוציא את הדבר מן הכוח אל הפועל, הוא נעצר. עיקר המלחמה של עמלק בעם ישראל היא נגד המעשה בפועל. לא מפריע לעמלק

השיחה. מי שינסה להתמקד בחשיבות ויתעלם מהנחיצות, יפסיד גם את החשיבות. אם אותו שגריר ידלג על הנחיצות ויירץ לפגוש את המלך מבלי לעשות את ההכנה הפיזית הנדרשת, יתכן מאוד וכל הפגישה תיהרס, ואין צורך להכביר מילים.

רב יוסף אמר "גדול תלמוד שמביא ליד מעשה". מי שעוסק בלימוד תורה הוא חשוב ביותר, תלמוד תורה היא המצווה הראשונה בחשיבות בין כל התורה" מצוות. המצווה החשובה של הצלת נפשות נמצאת למטה יותר בסולם הזה. זה מה שרצה רב יוסף להדגיש, אין ערך חשוב יותר מלימוד תורה, זה הערך העליון ביהדות.

אבל אם יבוא אדם וישאל, יש לי פצע מדמם, ואם אמשיך ללמוד תורה אגיע ליד פיקוח נפש. כמובן שכורה לו לסגור את הגמרא ולרוץ לחדר מיון. כי מה שנחוץ עכשיו ביותר זה לטפל בפצע, אף שללימוד התורה חשוב יותר. כך גם פסק הרא"ש כאשר הייתה התנגשות בין שכירת מלמד שילמד את בני העיר תורה, לבין הצלת נפשות מההגמון. צריך לעשות את הנחוץ גם אם מפסידים את החשוב.

כמובן שאנשים היו מאד רוצים להתעסק רק בעניינים חשובים ולהיות בעיני עצמם אנשים חשובים. אבל אז מגיעים לעולם המעשה, המזמן לפתחנו כל מיני עניינים פעוטי משקל וערך כשלעצמם, אבל מונעים גדולים של כל הדברים החשובים. לא תמיד ניתן לעסוק בבגדי המלך הנוצצים, לעתים צריך להתכופף וללקט את הפסולת ולהוציאה החוצה. קראתי על אחד שאמר לרבי ה'צמח צדק' מחב"ד שקשה לו להסתדר בבית הכנסת, כי תמיד דורכים עליו אנשים שאינם נזהרים בכבודו. ענה לו הרבי, אם תצמצם את עצמך לדי' אמותיך ותקטין את עצמך, שוב לא ידרכו עליך. לאדם יש גאווה והקב"ה מזמין לפתחו הכרחים כאלה על מנת שיצא מהדמויות של גדולתו כביכול, ייכנס לעולם המעשה ויעשה את הנחוץ.

מרכזי היהודי ידע שהוא ירד בחשיבותו בין חברי הסנהדרין כשיעזוב את בית המדרש ואת לימוד התורה, אבל הוא היה מוכן לשלם את המחיר. הוטל עליו משמיה נחוצה ביותר, הצלת עם ישראל, וכאשר עוסקים בחוץ עוזבים את החשוב. אי אפשר לטייח, התורה היא אמיתית והגיונית. אתה חייב לעשות

אסיים במימרא חסידית ששמעתי מהסבא, רבי יוחנן טברסקי מטולנא זי"ע. הוא הביא זאת, כמדומני, בשם צדיקים קדמונים. כתוב "קח לך בשמים ראש מר דרורי", התורה ניתנה בלי ניקוד כדי שתוכל להידרש לכמה פנים. 'בשמים ראש' יכול להיקרא 'בְּשָׁמִים ראש'. אם אתה מחפש ראש ורוצה לקחת עליך רב ומורה דרך, כמו שאומרת המשנה "עשה לך רב" (אבות א', י). הרי יש הרבה זי"פנים, אינשי דלא מעלי, איך תדע מי הוא רב אמיתי? חפש לך 'מר דרורי', זה שמביא דרור למר נפש. אם אתה רואה רב כזה שעוזר לנדכאים וחלופים, תדע לך שהוא באמת חשוב בשמים ויכול לשמש לך כראש.

המדרש אומר "אחד מאחינו יגאלנו - זה מרדכי, דכתיב ביה ורצוי לרוב אחיו" (אסתר רבה י', יג). מרדכי הצדיק מכונה כאן בתואר 'אחד מאחינו'. הרי זה תמוה מאד, גם אם מרדכי היהודי ירד קצת בחשיבותו, עדיין הוא מראשי הסנהדרין, הוא לא סתם אחד מאחינו. כתוב כאן דבר נפלא, יהודי כמו מרדכי שידע לבזז לחשיבות, מתהדר דווקא בתואר 'אחד מאחינו'. משום שאילו מרדכי היה רצה להישאר במעמדו הרם והנכבד, הוא לא היה יוצא ועוזב את הלימוד. כיון שמרדכי הבין שהוא צריך לעזוב את ראשות הישיבה ולצאת החוצה, ולהיות אחד מאחינו, הופך הכינוי הזה דווקא למעלה גדולה.

ומכאן תצא הקריאה לכל בחור וטוב, לדעת להשתמש בשני הסולמות בצורה הנכונה. עליו לעסוק בתורה בחשק וברצינות עם עמל וגיעה, שהרי התורה היא העסק החשוב ביותר עלי אדמות, טוב סחרה מכל סחורה. אבל אם יגיע דבר של נתיצות, יש לעשותו בשמחה ובטוב לבב כמו שנאמר "קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הגלולים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה" (אסתר ט', כז).

ובעזרת ה', מזה גם לפסוק הבא, "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם", אמן כן יהי רצון.

שיחודי יישאר יהודי בלב, ברעיון, באידאל. הוא לא מעוניין שהיהודים יגיעו ל"קיימו וקבלו". לכאורה היה צריך להיות הפוך, קודם קבלו ורק אחר כך קיימו. זה דומה לנעשה ונשמע. גם במגילה ישנם כמה הדגשים לעניין המעשה בפועל: "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" (ט', כב), "וקבלו היהודים את אשר החלו לעשות" (ט', כג), "והימים האלה נזכרים ונעשים" (ט', כט).

חג הפורים מלמד אותנו לקום ולעשות. לא להישאר בלימוד התיאורטי אלא ליישם את התיאוריה ולהוציאה מן הכוח אל הפועל. מרדכי היה ראש ישיבה, ראש הסנהדרין, מנהיג רוחני שכל כולו מצוי בעסק התורה. הוא היה יכול להמשיך ולעסוק בתורה ולהסתמך על ההבטחות של הקב"ה לעם ישראל, יבא הגם על ידי אחרים. אבל מרדכי החליט, ואולי היה זה בעצת חבריו מהסנהדרין, לסגור את הספרים ולצאת לעשיית מעשה בפועל. זהו 'קיימו וקבלו' היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים. אסור לאדם לדלל בדבר נחוץ כאשר הוא מגיע, צריך להכיר בו שהוא נחוץ - ולעשותו.

זו אולי גם משמעות הקבלה המיוחדת בפורים. למרות שכבר קיבלו את התורה בהר סיני, כאן בפורים קיבלו עליהם היהודים את ההבנה המיוחדת שצריך לעזוב את החשוב וללכת לנחוץ, שצריך לעזוב את המדרש וללכת למעשה, שחייבים להפנים את המסר של גדול תלמוד המביא לידי מעשה. זה ה'קימו וקבלו' המיוחד של פורים.

יבוא אדם ויאמר, אני רוצה להיות בן תורה אמיתי, ללמוד כל היום ולא להפסיק אף לרגע אחד. הוא הופך לחשוב שבחשובים, והנה הקב"ה מגלגל לפתחו עניין נחוץ שאי אפשר לעשותו על ידי אחרים, ומכריח אותו לעזוב את התורה ולהגיע ל'בשמים ראש'. אמנם נעים מאד לשבת וללמוד, אבל מי אומר שמגיע לך להיות חשוב? מי אומר שהקב"ה רוצה שתשב ותלמוד תורה בנחת? הדברים האלה הם מכבשנו של עולם, הקב"ה מסבב הסיבות מביא לו לאדם דברים נחוצים שבגנים הוא חייב לעזוב את הלימוד. זה הלימוד ממרדכי, זה הלימוד מפורים.

לא מספיק להסתופף באוהלה של תורה, יש את העניין של 'גדול תלמוד שמביא לידי מעשה', ואוי ואבוי למי שחוטא לאמת הצרופה הזאת.